

Західне Полісся в Українській Державі гетьмана Скоропадського (Історія в документах)

Закінчення з попередніх чисел

Незабаром Пінський, Мозирський, Речицький повіти були виділені в окрему Поліську губернію з центром у місті Речиця. Старостою (губернатором) призначили Петра Оскаровича Патона – рідного брата знаменитого вченого в галузі електрозварювання Євгена Патона. До речі, Петро Патон після поразки українських визвольних змагань жив у Бересті, де і помер. Історик Пусько⁴⁰ пише, що губернію утворили 14 серпня, але цьому суперечить наступний документ:

Документ № 33.

Ф. 3766, Оп. 1, Спр. 189, Арк. 96.

26 червня 1918 р.

До Управління Головного Начальника Постачання армії Української Держави (Частина Загальна)

На відношення з 20-го червня б. р. № 68-09/1264 маємо честь згідно з розпорядженням Міністерства Внутрішніх Справ з 15-го червня б. р. подати до відома, що повіти: Річицький, Пінський і Мозирський б. Мінської губерні належать тепер до тимчасово утвореної Поліської Губернії, а Гомельський повіт Могилівської Губернії приділено до Чернігівської Губернії.

Директор Департаменту /–/

Завідуючий Політичним Відділом /–/

Отже 15 червня тимчасово була створена Поліська губернія, чим українська влада знову підкреслила спірність цих територій (тут вона, напевно, керувалася результатами всеросійського перепису 1897 р.). Пусько вважає, що створенням окремої Поліської губернії «робився крок для врахування їх [трьох повітів. – О.І.] білоруської специфіки»⁴¹. Дійсно, вона виділялася серед інших губерній України. В основному земські форми самоврядування і адміністративний апарат збереглися з часів Тимчасового уряду Керенського. Навіть використовувалися старі бланки документів. Тільки міліцію назвали державною вартою, а її начальників – отаманами. Але у самому Пінську органом самоврядування був Обивательський комітет, який організували євреї та поляки. Антисемітизму

на Пінщині не було. Наприклад, столінським отаманом був деякий час єврей Нахман Тильчин. У губернії не проводилася українізація: навчання в школах і вся канцелярська документація провадилася російською мовою. На наш погляд, ця специфіка пов'язана не з білоруським характером губернії, а зі спірністю територій. Українській владі не хотілося туди вкладати додаткових коштів. Новим пінським старостою призначили П. Душеньковського, про якого нам нічого невідомо.

Документ № 34.

Ф. 1216, Оп. 3, Д. 69, Л. 6.

М.В.С.

Пінський Повітовий Староста

27 липня дня 1918 р.

№ 790

м. Пінськ

Поліському Губернському Старості

Представляючи цю переписку, доношу, що лихо прибуваючих в Пінський повіт біженців і військовополонених не піддаються опису, десятки тисяч нещасних дітей і жінок, голодних, обідраних, що туляться під парканами, особливо це явище спостерігається в Луниці, де скупчується безліч біженців, що прибувають до повіту з різних губерній по залізницях, яким необхідно сприяти хоча б у продовольчому відношенні, для чого вкрай необхідно негайно відкрити поживні пункти в згаданих в цьому листуванні місцях, що ж стосується кошторису на необхідні на цей предмет витрати, то такий скласти неможливо навіть приблизно, тому що не можна передбачити, яка кількість біженців буде відправлятися на свої місця проживання і скільки прибувають нових.

Доповідаю, що для організації і відкриття виробничих пунктів необхідно не менше 50000 карбованців, які прошу асигнувати в спішному порядку.

Організацію та завідування цими пунктами покласти на одного з членів управи, який і буде робити всі витрати під контролем, а звіт з витрачення суми подавати Вам.

Повітовий Староста

/–/ Душеньковський

Секретар /–/ Шамода

Документ № 35.

Ф. 2207, Оп. 1, Спр. 215, Арк. 33.

Зовсім Таємно

Пильно

14 вересня 1918 р.

До канцелярії Пана Міністра Юстиції

До Міністерства Внутрішніх Справ надійшли офіційні відомості про непевність призначення на посади мирових суддів Пінського Округу Томашівського і Геїхроха.

По згаданим відомостям, Томашівський служив при більшовицькому урядові начальником повітової міліції, приймаючи участь в більшовицьких комітетах, а Геїхрох, виконуючи обов'язки повітового старости, тримав на службі в підлеглих йому інституціях бувших більшовицьких Міністрів-Комісарів та трибунальчиків, маючи до них зіткнення.

Про вищевикладене повідомляю для доповіді Панові Міністрові Юстиції, причому прохаю не відмовити прослідок сповістити мене для доповіді Панові Міністрові Внутрішніх Справ. Директор Департаменту Державної Варти /–/

В. о. Начальника Освідомого Відділу /–/

Валеріан Олександрович Томашівський був начальником пінської повітової міліції ще при Тимчасовому уряді, а до революції протягом шести років був земським начальником в Пінському і Ігуменському повітах.

Документ № 36.

Ф. 2021, Оп. 1, Спр. 737, Арк. 74.

М.В.С.

Пінська Повітова Земська Управа

Відділ Народної освіти

№ 1496/3167

Жовтень дня квітня 4 1918 р.

м. Столін Пінського повіту

Поліської губернії

До Міністерства Народної Освіти (Департамент нижчої освіти, відділ вищих початкових училищ)

Внаслідок листа від 12-го серпня цього року за № 445, Пінська Повітова Земська Управа має честь доповісти Міністерству Народної Освіти, що

Старі кам'яниці на вулиці Пінська. Народний одяг Полісся у Пінському краєзнавчому музеї. Фото Ю. Гаврилюка

нею зроблені вже відповідні розпорядження про відкриття з цього 1918-19 навчального року вищих початкових змішаних училищ в селі Вічевці і містечку Столін Пінського повіту.

При цьому Управа додає, що в селі Вічевка¹² відкрито вище початкове училище замість існуючої там двокласної з додатковим педагогічним курсом школи, яку згідно з постановою VII-их Чергових Повітових Земських Зборів від 26 травня 1918 р. припущено з 19-19-20 навчального року перетворити в учительську семінарію. Училище це забезпечено власними земськими приміщеннями як для класів, так і для квартир викладачів, необхідним обладнанням, посібниками і садибою. Є також в ньому і педагогічний персонал, що обслуговував раніше Вічевську двокласну вчительську школу і складається з б-ти осіб, які закінчили середні навчальні заклади, з яких завідувач школи – старший вчитель Леонтій Білінський – має звання вчителя вищого початкового

училища. Про зарахування педагогічного персоналу Вічевської двокласної вчительської школи в штат вчителів вищих початкових училищ Управа клопоталася перед Міністерством Народної Освіти 9 вересня цього року за № 1360.

При цій школі існував спеціальний педагогічний клас, до якого поступали особи, що закінчили двокласні школи і після закінчення його отримували звання вчителів початкових шкіл.

У цьому році таких осіб, що мають поступити до додаткового педагогічного класу і сподіваються в майбутньому році одержати вчительське звання, налічується 50 осіб. Бажаючи дати можливість згаданим особам прослухати учительський курс і отримати звання вчителів, Управою порушено було клопотання перед Міністерством 3-го минулого вересня за № 1304 про дозвіл відкрити з цього навчального року при Вічевському вищому початковому училищі однорічні педагогічні курси.

Що стосується Столінського вищого початкового училища, то під таке відводиться Управою приміщення Столінського земського двокласного училища з повним обладнанням. Педагогічного персоналу для цього училища не має, тому відкриття навчальних занять в ньому можливо буде лише при призначенні туди штату вчителів.

Доповідаючи про все викладене, Пінська Повітова Земська Управа на додаток до своїх попередніх прохань від 3-го вересня за № 1304 та від 9-го того ж вересня за № 1360 уклінно просить Міністерство Народної Освіти про таке: 1) затвердити вчителів Вічевської двокласної вчительської школи на посадах учителів Вічевського вищого початкового училища 2) дозволити відкрити в цьому 1918-19 навчальному році при названому училищі однорічні педагогічні курси 3) призначити в можливо якнайшвидшому часі у Столінське вище початкове училище належний штат вчителів 4) відпустити в розпорядження цієї Управи необхідні суми на утримання вищих початкових училищ Пінського повіту в поточному 1918 році, згідно запропонованої при листі Міністерству копії кошторису.

Про результат цих клопотань Управа просить не відмовити поставити її до відома.

Голова Управи /- / І. Гейхрех

Член Управи /- /

Діловод /- /

1 жовтня 1918 року Пінська Земська Управа просила Міністерство Народної Освіти про призначення їм відповідного повітового комісара. Незабаром призначили на посаду повітового комісара народної освіти Ільяшенко-Синяговського, який жив у місті Речиця. Змінювалася тоді в кращу сторону і становище православної церкви.

Документ № 37.

Ф. 1071, Оп. 1, Спр. 132, Арк. 43, 44.

18 жовтня 1918 р.

Його Високоповажності

Г. Міністру Сповідань Василю

Васильовичу Зеньковському

Ваша Високоповажність, Милостивий Государь

Під час своїх відвідин міста Пінська 13 і 14 цього жовтня я переконався, яку нагальну потребу відчуває це місто в православному духовенстві.

Хоча в самому місті православних жителів поки мало, але в приміських селищах, приписаних до Пінських міських церков, православних людей дуже багато, і вони по неділях і святкових днях наповнюють Пінськ. На залізничній станції Пінськ, також, є достатня кількість православних службовців. Нарешті, в Пінськ щодня прибувають великі партії православних біженців і живуть тут по тиждню й по два на очікуванні перевідправлення далі. І ті, і інші, і треті потребують пастирського керівництва, благодатного освячення та церковних молитв. Між тим, у Пінську і його околицях не має жодного православного священика: новонароджені немовлята залишаються без хрещення, хворі і вмираючі – без напуття, померлі – без відспівування. Два Пінських міських священика намагалися було проникнути в місто для виконання своїх пастирських обов'язків, але були відправлені Пінською німецькою владою назад.

Остання обставина спонукала мене звернутися до Пінської німецької комендатури з проханням про дозвіл хоч одному священикові жити в Пінську і виконувати пастирські обов'язки, і про надання йому хоч малої церкви в Пінському Богоявленському монастирі для богослужіння. Про малу монастирську церкву я просив, тому що вона найбільш придатна в даний час для богослужіння; великий монастирський храм потребує попереднього ремонту, міський собор перетворений німцями на лютеранську кірху, міська Варваринська церква – на склад.

Пінська німецька комендатура відповіла мені, що сама вона не може виконати моє прохання, і рекомендувала мені звернутися зі своїм проханням до Вищого Німецького Командування в Україні в Києві; при чому обіцяла, що на відповідний запит її з Києва по даній справі вона дасть відгук не тільки про допустимість і бажаність, але й необхідність православного священика в Пінську при наявності тут римсько-католицького духовенства та єврейського.

Внаслідок викладеного, маю честь просити Вашу Високоповажність увійти з клопотанням до Вищого Німецького Командування в Україні про дозвіл мені відрядити до Пінська одного священика та одного псаломщика і про надання їм у Пінську малого монастирського храму для богослужіння і здійснення треб.

На утримання цього тимчасового Пінського причту прошу відпустити з

1 листопада цього року по 600 кар. цього місяця: 400 кар. священику і 200 кар. псаломщику.

Про подальше прошу поставити мене до відома для належних і своєчасних заходів.

Закликаючи благословення Божє на Вас і праці Ваші, з досконалими повагою і відданістю маю честь бути Вашої Високоповажності найпокірніший слуга і богомолець

Єпископ Діонісій.

Після капітуляції Німеччини обстановка в Поліській губернії стала різко погіршуватися. За допомогою більшовицьких посланців стали створюватися партизанські загони. Повстанський рух охопив райони біля Луниці, Пінська, Століна, Давид-Городка, Колодного, Логишина. Тут діяла близько ста партизанських загонів. Наприкінці грудня 1918 року червоні повстанці захопили залізничні станції Видибор, Лунинець, Лахва. До їх рук потрапило багато складів з боеприпасами та продовольством. Про матеріальні можливості повстанців говорить і той факт, що вони друкували кілька газет, серед яких варто відзначити сатиричну газету «Лесное эхо», що випускалася групою вчителів села Колодне. Фактично в Пінському повіті встановилося двовладдя, а може і тривладдя. До того ж Червона армія почала просуватися на захід, займаючи територію, що залишали німецькі війська. У відповідь на більшовицьку загрозу повсюдно в Пінському повіті українська влада почала створювати з місцевих жителів і колишніх військовослужбовців царської армії загони Державної Варти.

Документ № 38.

Ф. 1126, Оп. 2, Спр. 20, Арк. 37, 38.

21 листопада 1918 р.

Пінська Повітова Державна Варта
Начальник колезький радник Василь Антонович Ляшенко з 1.08.1918 р.

Помічник начальника колезький секретар Олександр Федорович Шумовський

В.о. начальника Державної Варти 1-ї дільниці губернський секретар Стахій Адамович Козакевич

В.о. начальника Державної Варти 2-ї дільниці титулярний радник Андрій Казимирович Ляковський

В.о. начальника Державної Варти 3-ї дільниці колезький асесор Дмитро Якович Мігай

В.о. начальника Державної Варти 4-ї дільниці Георгій Євстафійович Гільяшев

В.о. начальника Державної Варти 5-ї дільниці Петро Петрович Брякіцев

В.о. начальника Державної Варти сел. Луниця Микола Миколайович Хмелевський

В.о. начальника Державної Варти м. Століна Сергій Іванович Майков

В.о. помічника начальника Державної Варти 2-ї дільниці Михайло Адамович Веріго

В.о. помічника начальника Державної Варти 3-ї дільниці капітан Степан Георгійович Чегдатоні

В.о. помічника начальника Державної Варти 5-ї дільниці Микола Каленикович Кудлович

В.о. помічника начальника Державної Варти сел. Луниця поручик Михайло Станкевич

В.о. помічника начальника Державної Варти м. Століна прапориць Володимир Семенович Мальцев

Класні чиновники канцелярії Начальника Пінської Державної Варти

В.о. Секретаря Олександр Онуфрійович Парфянович

Столоначальник Андрій Васильович Гусєв

Бухгалтер Степан Степанович Семашко

Реєстратор Олександр Павлович Дубинський

Класні чиновники канцелярії дільничних Начальників Державної Варти

Письмоводитель с. Луниця Трохим Іванович Порсюк

Письмоводитель 5-ї дільниці Матвій Климентійович Горбачук

Письмоводитель 4-ї дільниці Адам Степанович Трушко

Крім загонів Державної Варти в Давид-Городку був сформований Пінсько-Волинський офіцерський батальйон під командуванням Володимира Бохенського. Цей батальйон незабаром передислокувався до Пінська. Проте ні загони Державної Варти та українських військ (гайдамаків), ні офіцерський батальйон не врятували становище: 25 січня 1919 року Червона армія за сприянням партизанських загонів зайняла Пінськ.

Олександр ІЛЬІН

ПРИМІТКИ

40. Пушук І. Берестейщина у складі... С. 71.

41. Там же.

42. Зараз село Вічєвка знаходиться в Зарічному районі Рівненської області України.